

ПОНЯТТЯ ЗАХОДІВ БЕЗПЕКИ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОМ УКРАЇНИ

УДК 343.21

Постановка проблеми. Аналіз навчальної та наукової літератури з проблем кримінального права свідчить про недосконалість дослідження поняття кримінально-правових заходів безпеки, адже сьогодні немає жодного посібника з кримінального права, у якому б приділялася окрема увага зазначеним заходам. Окрім того, чинний КК України також не оперує цим поняттям. Законодавець тільки підкреслив положення про те, що заходи, які за правовою природою є заходами безпеки, віднесено до різних самостійних інститутів кримінального права («Звільнення від покарання та його відбування», «Інші заходи кримінально-правового характеру», «Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх», «Судимість»).

Мета статті. У зв'язку з цим метою статті є дослідження поняття заходів безпеки з урахуванням положень чинного кримінального законодавства України та відповідних теоретичних надбань, сформульованих наукою кримінального права, які тією чи іншою мірою відображають окремі аспекти вивчення зазначених вище заходів.

Ступінь наукової розробки. Теоретичним підґрунтям вивчення поняття кримінально-правових заходів безпеки виступають наукові праці Е. Л. Біктімерова, К. М. Карпова, С. Г. Келіної, Є. В. Медведєва, М. С. Таганцева, Т. В. Непомнящої, О.С. Пунігова, М. В. Щедріна, І. М. Горбачової, О. В. Козаченка, В.О. Тулякова, П. Л. Фріса, М. І. Хавронюка, А. М. Яценка та інших.

Виклад основного матеріалу. Дослідження поняття кримінально-правових заходів безпеки як різновиду заходів кримінально-правового характеру доцільно розпочати насамперед з етимологічного тлумачення складових цього поняття – «захід», «заходи», «безпека». Такий підхід дозволить розкрити суть розглядуваних заходів, висвітлити їхнє місце і значення у сфері протидії злочинності.

Тлумачний словник української мови визначає «захід» як «сукупність дій, що мають на меті здійснення чого-небудь» [1, с. 147].

Згідно із формулюванням тлумачного словника російської мови, під поняттям «меры» розуміються «дії, які ви вчиняєте для того, щоб досягти якої-небудь мети» [2, с. 578].

«Безпека – це стан захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства і держави, а також довкілля у різних сферах життєдіяльності від внутрішніх і зовнішніх загроз», – зазначає А. Б. Качинський [3, с. 24].

У довідково-енциклопедичній літературі ця дефініція тлумачиться як «стан, коли комусь або чомусь ніщо не загрожує [4, с. 83; 5, с. 52], ... або існує певний захист від небезпеки» [6, с. 35]; стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави від зовнішньої та внутрішньої загрози» [7, с. 207]. Крім того, зауважується, що безпека – це й такий стан, що не викликає занепокоєння [5, с. 52]; стан, який не містить небезпеки або захищає кого-, що-небудь від небезпеки; який не завдає шкоди; якому не загрожує небезпека» [8, с. 27].

Науковці розглядають безпеку як «стан відсутності різних небезпек і загроз, здатних завдати неприйнятної шкоди (збитку) життєво важливим інтересам людини [9, с. 27]; стан захищеності від суспільної небезпеки кримінально караного діяння» [10, с. 15].

Із позиції В. М. Родачина зрозуміло, що безпека – це певні соціальні відносини, що характеризуються взаємною довірою, відсутністю у сторін агресивних і зловмисних проявів [11, с. 18].

На думку С. Я. Лебедева, безпека, її забезпечення та стан виступають тим полем, на якому державне попередження злочинності та державна репресія повинні поєднуватися, щоб утворити необхідні умови спокійного життя для мільярдів людей [12, с. 104].

Загалом поняття «безпека» є доволі широким, тому що її можна розглядати у різних аспектах: міжнародна, національна, конституційна, екологічна, економічна, інформаційна, суспільна, безпека особистості тощо. У правовій літературі розрізняють так звану юридичну безпеку, яка забезпечується юридичними меха-

нізмами заходів. Зокрема, дослідники під юридичною безпекою розуміють «стан юридичної захищеності життєво важливих інтересів особи (суспільства і держави) від зовнішніх і внутрішніх загроз [13, с. 12]; стан правової захищеності об'єкта за наявності необхідних її правових гарантій і юридичного забезпечення нормальної життєдіяльності» [14, с. 24]. У зв'язку з цим Г. Г. Горшенков за галузями юриспруденції юридичну безпеку поділяє на кримінально-правову, кримінально-процесуальну, кримінально-виконавчу тощо [14, с. 26]. З урахуванням позиції цього ученого, можна зробити висновок, що кримінально-правова безпека – це безпека, яка гарантується наявними заходами кримінально-правового характеру, у т. ч. й заходами безпеки.

У процесі свого історичного розвитку заходи безпеки називалися по-різному: спочатку це були «спеціально-попереджувальні заходи», пізніше – «заходи соціального захисту», з кінця XVIII ст. – «заходи безпеки» (у різних кримінальних кодексах останні іменуються також як «інші заходи кримінально-правового характеру», «інші кримінально-правові заходи», «заходи виправлення і безпеки», кримінально-правові заходи, що не є покаранням, тощо).

У юридичній науці проблема визначення поняття кримінально-правових заходів безпеки однозначно не вирішена. Зокрема, є ряд учених, які безпосередньо не вивчали заходи безпеки, а приділяли увагу заходам кримінально-правового характеру в цілому, у які включаються й досліджувані заходи.

Так, І. Е. Звечаровський зазначає, що заходи кримінально-правового характеру – це заходи, передбачені кримінальним законом, що застосовуються безвідносно до юридичної природи поведінки особи, яка вчинила злочин, зі зміною її кримінально-правового статусу. За змістом поняття заходів кримінально-правового характеру охоплює різні форми реалізації кримінальної відповідальності [15, с. 38].

На думку К. М. Карпова та Т. В. Непомнящої, заходи кримінально-правового характеру в найбільш загальному їх виді – це передбачені кримінальним законом заходи, які застосовуються до осіб за вчинення ними злочину [16, с. 14; 17, с. 463].

О. С. Пунігов зазначає: «Заходи кримінально-правового характеру, про які йдеться у кримінальному законі, – це закріплені законом примусові заходи кримінально-правового впливу, які застосовуються до осіб у зв'язку із вчиненням ними діяння, що містить ознаки злочину, змінюючи кримінально-правовий статус таких осіб» [18, с. 466].

У вітчизняній науці кримінального права спробу дати визначення заходам кримінально-правового характеру здійснили О. В. Козаченко, І. І. Митрофанов, А. М. Яценко та низка інших учених. Зокрема, на думку І. І. Митрофанова, засоби кримінально-правового впливу – це засоби, що застосовуються до особи, яка вчинила передбачене КК України суспільно небезпечне винне діяння (дію або бездіяльність), і полягають у передбаченій цим Кодексом негативній, справедливій і невідворотній оцінці (засудженні) вчиненого діяння та особи, що його вчинила, а також у необхідних випадках – у позбавленні чи обмеженні прав і свобод цієї особи [19, с. 451].

Вивчаючи зміст і межі застосування кримінально-правових заходів, О. В. Козаченко зазначає, що під останніми необхідно розуміти передбачені КК (Загальною і Особливою частинами) засоби впливу на поведінку особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, як з метою реалізації цілей кримінальної відповідальності і покарання, так і відновлення порушеного права, надання медичної допомоги, перевиховання тощо [20, с. 43].

Дещо схоже визначення заходів кримінально-правового характеру формулює й А. М. Яценко, а саме: під такими заходами учений розуміє передбачені КК України (Загальною і Особливою частинами) засоби впливу на поведінку особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння [21, с. 777, 781].

Варто зазначити, що у правовій доктрині є також багато дослідників, які вивчали заходи кримінально-правового характеру, але не наводили їх визначення. Зокрема, В. К. Гришук, пропонуючи класифікацію кримінально-правових засобів впливу, не тлумачить, що він розуміє під такими заходами [22, с. 141].

Виключно згадує про наявність у КК України системи примусових заходів кримінально-правового впливу, відмінних від заходів покарання, також Н. А. Орловська [23, с. 2].

Практично таким же способом досліджував питання впливу на злочинність засобами кримінального права й М. Г. Сорочинський, який тільки акцентує на тому, що з метою ефективного попередження злочинності «заходи покарання» та «інші заходи кримінально-правового характеру» повинні поєднуватися із заходами економічного, соціального та інформаційного характеру [24, с. 10].

Вагомий внесок у визначення безпосередньо заходів безпеки (інших заходів кримінально-правового характеру) зробили такі російські учені, як Е. Л. Біктімеров, С. Г. Келіна, Є. В. Медведєв, А. А. Павлова та О. Л. Ременсон.

Так, Е. Л. Біктімеров під іншими заходами кримінально-правового характеру розуміє заходи державного примусу, передбачені КК, які застосовуються на підставі ухвали або вироку суду, в цілях виправлення особи, що вчинила кримінально каране діяння, забезпечення безпеки суспільства і запобігання вчиненню нових злочинів і суспільно небезпечних діянь [25, с. 48, 49].

С. Г. Келіна називає такі заходи примусовими, які пов'язані з конкретно визначеними правообмеженнями і застосовуються судом на підставі закону до осіб, визнаних винними у вчиненні злочину, з метою виправлення й утримання цих осіб від повторного порушення кримінального закону [26, с. 54].

Дещо подібну позицію обстоює й Є. В. Медведєв, який погоджується з тим, що інші заходи кримінально-правового характеру – це засоби кримінального примусу, що застосовуються за вчинення злочину [27, с. 46].

Найбільш описово поняття інших заходів кримінально-правового характеру визначає А. А. Павлова. Зокрема, на її думку, інші заходи кримінально-правового характеру – це правові наслідки забороненого кримінальним законом діяння, особлива кримінально-правова форма державного примусу, що призначаються і застосовуються на підставі рішення, яке набрало чинності, до осіб, визначених у нормах, що регулюють їх застосування, полягають у застосуванні обмежень їх прав і свобод, не мають карального навантаження та спрямовані на примушування до вчинення певних дій з метою забезпечення безпеки суспільства,

утримання осіб від вчинення нових заборонених кримінальним законом діянь, усунення умов, що сприяють вчиненню заборонених законом діянь, відновлення становища потерпілого [28, с. 136, 137].

О. Л. Ременсон, який вивчав спеціально-попереджувальні заходи, які використовувалися у дореволюційний період, і на сучасному етапі розвитку кримінального права відповідають заходам безпеки, визначає їх як такі, що за змістом є обмеженням соціальних можливостей поведінки злочинців тією мірою, якою вони можуть бути використані для вчинення нових злочинів [29, с. 38].

Не слід оминати увагою трактування заходів безпеки М.В. Щедріном та А. Ю. Єпіхіним. Зокрема, М. В. Щедрін заходами безпеки вважає заходи примусового (некарального) обмеження поведінки фізичних, діяльності юридичних осіб (організацій) та соціальних груп, які застосовуються спеціально уповноваженими суб'єктами за наявності зазначених у законі підстав, і мають на меті запобігання шкідливому впливу певного джерела небезпеки або відмежування об'єкта захисту від шкідливого впливу джерел небезпеки [30, с. 61; 31, с. 13; 32, с. 33].

Автор також підкреслює, що поняття «заходи безпеки» слід розуміти у широкому та вузькому значеннях [30, с. 89; 33, с. 36]:

1) у широкому розумінні – це заходи забезпечення безпеки – весь комплекс забезпечення життєдіяльності системи, тобто це не тільки заходи безпеки, а й відносини особи з джерелом підвищеної небезпеки та з об'єктами посиленої охорони;

2) у вузькому значенні цього слова – це виключно заходи безпеки, під якими розуміють заходи, спрямовані безпосередньо на захист об'єкта від шкідливої дії джерела небезпеки.

Отож, на думку М. В. Щедріна, поняття «заходи безпеки» не слід ототожнювати із поняттям «заходи забезпечення безпеки».

Згідно з визначенням А. Ю. Єпіхіна, заходами безпеки є комплекс обставин, які забезпечують стан захищеності об'єкта охорони від загрози нападу або фізичного протиправного впливу на нього від будь-кого, спрямований на відбиття, оборону від наявної небезпеки чи загрози її появи [34, с. 130]. Тобто варто зауважити, що дослідження ним відповідного правового явища також

здійснювалося у доволі широкому розумінні – як забезпечення безпеки життєдіяльності загалом.

Серед вітчизняних учених цікаву ідею щодо тлумачення заходів безпеки висловила І. М. Горбачова у дисертаційній роботі, присвяченій проблемі заходів безпеки у кримінальному праві, що здійснена у порівняльно-правовому аспекті. Так, учена заходами безпеки у кримінальному праві називає заходи обмежувального характеру, що застосовуються від імені держави за мотивованим рішенням суду до особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, передбачене кримінальним законом, і становить небезпеку для суспільства [35, с. 56, 196].

Варто зазначити й те, що під час аналізу наукової праці І.М.Горбачової простежується виокремлення автором, поряд із заходами безпеки, заходів соціального захисту як самостійної групи заходів кримінально-правового характеру, які спрямовані на відмежування суспільства від суспільно небезпечної активності осіб, що перебувають у небезпечному для суспільства стані і не підлягають кримінальній відповідальності [35, с. 50].

Про заходи соціального захисту йдеться й у статтях Л.В.Герасимчук і В. О. Тулякова. Зокрема, учені зазначають, що за правовою природою до останніх належать примусові заходи медичного характеру, які застосовуються до неосудних осіб [36, с. 10], та примусові заходи виховного характеру, що застосовуються до малолітніх [37, с. 81; 36, с. 10].

Сьогодні недоцільно виділяти заходи соціального захисту як окрему самостійну групу заходів, оскільки цей термін є історично давнім поняттям – до моменту прийняття чинного КК України ними вважався будь-який кримінально-правовий вплив на злочинця (судово-виправні, медичні та медико-педагогічні заходи). У зв'язку з цим за сутністю виокремлені Л. В. Герасимчук, І.М.Горбачовою та В. О. Туляковим заходи соціального захисту доцільніше включати у систему так званих кримінально-правових заходів безпеки.

В. О. Туляков, досліджуючи питання кримінально-правових заходів безпеки, визначає останні як примусові заходи, що, згідно з кримінальним законом, застосовуються судом поряд із захо-

дами покарання (чи замість останніх) до особи, яка вчинила злочин, і безпосередньо спрямовані на попередження злочинів [38, с. 49]. Попри це, учений акцентує на можливості їх застосування до особи виключно за вчинення нею злочину. Подібне за змістом тлумачення заходів безпеки здійснює також Ю. А. Пономаренко, який досліджуваними заходами називає заходи примусу, що застосовуються від імені держави за вироком або постановою суду до особи, яка вчинила злочин, і полягають у передбаченому кримінальним законодавством обмеженні прав і свобод такої особи для запобігання вчиненню нею інших злочинів [39, с. 334; 40, с. 66, 67].

Власну точку зору щодо поняття кримінально-правових заходів безпеки, вивчаючи їх із заходами виправлення, висловив й А. В. Савченко. Зокрема, учений вважає, що кримінально-правовими заходами безпеки називаються заходи, які призначаються для здійснення превентивного, виховного, виправного, лікувального та іншого спеціального впливу на осіб із кримінальною поведінкою, як у випадках застосування поряд із покаранням, так й у випадках окремого їх застосування та виступають ефективним засобом захисту суспільства [41, с. 293].

Аналіз теоретичних розробок із цього питання дозволяє виокремити наявність особливого інтересу з боку науковців до цієї теми. Водночас множинність поглядів на власне визначення поняття заходів безпеки свідчить про відсутність у кримінально-правовій доктрині одностайності у розумінні їх суті. Це із впевненістю доводить, що на сучасному етапі розвитку науки кримінального права України відсутнє легальне визначення поняття заходів безпеки, яке б комплексно розкривало усі суттєві ознаки, що їм притаманні, підкреслювало їх правовий статус та відображало теоретичне і практичне значення. Зокрема, коментуючи позиції деяких учених щодо поняття заходів безпеки, необхідно зауважити, що досліджувані ними заходи, як правило, нерозривно пов'язані із вчиненням особою злочину [18; 26; 27; 29; 35; 38; 39; 40; 41], що, звичайно, потребує уточнення. Адже з цього вбачається, що зазначені вище заходи не можуть бути застосовані судом до неосудних осіб чи осіб, які вчинили суспіль-

но небезпечне діяння у віці, з якого, відповідно до положень КК України, не може наставати кримінальна відповідальність [42, ст. 22]. Тобто поняття та систему кримінально-правових заходів безпеки не слід тлумачити так вузько, оскільки останні можуть бути застосовані судом й до тих осіб, які вчинили суспільно небезпечне діяння і при цьому не були наділені ознаками суб'єкта злочину (примусові заходи виховного характеру, які застосовуються до особи, що вчинила суспільно небезпечне діяння у віці, з якого, відповідно до положень КК України, не може наставати кримінальна відповідальність [42, ст. 22]; примусові заходи медичного характеру, які застосовуються до особи, що вчинила суспільно небезпечне діяння у стані неосудності [42, п. 1 ч. 1 ст. 93]).

Висновки. Таким чином, з'ясування змісту кримінально-правових заходів безпеки шляхом аналізу критичних точок зору щодо розуміння їх правової природи дозволяє визначити останні як різновид заходів кримінально-правового характеру, передбачених КК України, які від імені держави за мотивованим рішенням суду застосовуються до особи, що перебуває у «небезпечному стані», з метою запобігання повторному вчиненню нею суспільно небезпечного діяння, яке підпадає під ознаки діяння, передбаченого Особливою частиною КК України. Така інтерпретація поняття кримінально-правових заходів безпеки є більш доречною, оскільки, з одного боку, повністю розкриває суть, мету, підстави застосування зазначених заходів до відповідних осіб, а з іншого, – дозволяє зробити висновок про те, що цьому правовому явищу слід відводити важливу роль у сфері протидії злочинності.

1. *Тлумачний словник української мови [4-й додатковий тираж] / А. О. Івченко. – Харків, 2002. – 541 с.*
2. *Толковий словарь русского языка / под. ред. Д. В. Дмитриева. – М., 2003. – 1582 [2] с.*
3. *Качинський А. Б. Екологічна політика й екологічна безпека України / А. Б. Качинський // Екологічний вісник. – 2006. – № 1 (січень – лютий). – С. 24–26.*
4. *Новий тлумачний словник української мови: у 3 т. / уклад.: В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. – К., 2003. – Т. 1: А–К. – 928 с.*
5. *Сучасний тлумачний словник української мови: 60 000 слів / за заг. ред. д-ра філолог. наук, проф. В. В. Дубічинського. – Х., 2007. – 832 с.*

6. Ожегов С. И. *Словарь русского языка* / С. И. Ожегов; под ред. Н. Ю. Шведовой. – 14-е изд. – М., 1983. – 816 с.
7. *Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (гол. редкол.) та ін.* – К., 1998. – Т. 1: А–Г. – 672 с.
8. *Тлумачний словник української мови [4-й додатковий тираж]* / А. О. Івченко. – Харків, 2002. – 541 с.
9. Сапронов В. В. *Безопасность жизнедеятельности: учебно-методическое пособие* / В. В. Сапронов, Л. М. Власова, Е. С. Фрумкина; под. общ. рук. Л. И. Шершневая; Фонд национальной и международной безопасности, Москов. гос. ун-т культуры и искусств. – М., 2004. – 79 с.
10. Горшенков Г. Н. *Информационная преступность: криминологическая безопасность личности, угрозы и меры ее защиты* / Г. Н. Горшенков, Г. Г. Горшенков, А. Г. Горшенков // *Идея конституционализма в РФ и за рубежом и практика ее реализации.* – Нижний Новгород, 2003. – Вып. 1 (6). – С. 13–16.
11. Родачин В. М. *Безопасность как социальное явление* / В. М. Родачин // *Право и безопасность.* – 2004. – № 4 (13). – С. 17–21.
12. Лебедев С. Я. *Криминологическая безопасность в системе национальной безопасности России* / С. Я. Лебедев // *Российский криминологический вгляд.* – 2006. – № 3. – С. 104–110.
13. Тер-Акопов А. А. *Юридическая безопасность человека в Российской Федерации (Основы концепции)* / А. А. Тер-Акопов // *Гос-во и право.* – 2001. – № 9. – С. 11–18.
14. Горшенков Г. Г. *Юридическая безопасность как научная категория* / Г. Г. Горшенков // *Безопасность бизнеса.* – 2005. – № 3. – С. 23–27.
15. Звечаровский И. Э. *Меры уголовно-правового характера: понятие, система, виды* / И. Э. Звечаровский // *Законность.* – 1999. – № 3. – С. 36–39.
16. Карпов К. Н. *Иные меры уголовно-правового характера как средство противодействия совершению преступлений: дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право* / К. Н. Карпов. – Омск, 2010. – 226 с.
17. Непомнящая Т. В. *Меры уголовно-правового характера* / Т. В. Непомнящая // *Вестник Омского университета. Серия «Право».* – 2008. – № 3 (16). – С. 460–472.
18. Пунигов А. С. *Меры уголовно-правового характера: проблемы определения понятия* / А. С. Пунигов // *Актуальные проблемы российского права.* – 2007. – № 1 (4). – С. 458–466.

19. Митрофанов І. І. Кримінально-правові засоби впливу на осіб, які вчинили злочини: монографія / Ігор Іванович Митрофанов. – Кременчук, 2009. – 488 с.
20. Козаченко О. Теоретичне визначення змісту та меж застосування кримінально-правових заходів / О. Козаченко // *Право України*. – 2005. – № 10. – С. 41–43.
21. Яценко А. М. Заходи кримінально-правового характеру: поняття, зміст і сутність / А. М. Яценко // *Форум права*. – 2013. – № 3. – С. 775–783.
22. Гришук В. К. Кримінальне право України. Загальна частина: навчальний посібник / В. К. Гришук. – К., 2007. – 568 с.
23. Орловська Н. А. До питання про засадничі чинники побудови примусових санкцій норм Особливої частини КК України / Н. А. Орловська // *Часопис Академії адвокатури України*. – 2012. – № 14 (1). – С. 1–7.
24. Сорочинський М. Г. Попередження злочинності засобами кримінального права: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право / М. Г. Сорочинський. – Одеса, 2004. – 18 с.
25. Биктимеров Э. Л. Иные меры уголовно-правового характера и их роль в осуществлении задач уголовного права России: дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право / Эльдар Луизович Биктимеров. – Саратов, 2009. – 206 с.
26. Келина С. Г. Наказание и иные меры уголовно-правового характера / С. Г. Келина // *Государство и право*. – 2007. – № 6. – С. 51–58.
27. Медведев Е. Понятие и виды иных мер уголовно-правового характера, применяемых за совершение преступлений / Е. Медведев // *Уголовное право*. – 2009. – № 5 (сентябрь–октябрь). – С. 46–51.
28. Павлова А. А. Иные меры уголовно-правового характера: дисс. на соиск. учен. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право / Арзулана Акрамовна Павлова. – М., 2011. – 219 с.
29. Ременсон А. Л. Теоретические вопросы исполнения лишения свободы и перевоспитания заключенных / А. Л. Ременсон. – М., 1965. – 64 с.
30. Щедрин Н. В. Введение в правовую теорию мер безопасности: монография / Николай Васильевич Щедрин. – Красноярск, 1999. – 180 с.
31. Щедрин Н. В. Меры безопасности как средство предупреждения преступности: автореф. дисс. на соиск. учен. степени докт. юрид. наук / Н. В. Щедрин. – Екатеринбург, 2001. – 34 с.

32. Щедрин Н. В. *Организации как субъекты уголовно-правового воздействия* / Н. В. Щедрин, А. А. Востоков // *Криминологический журнал Байкальского государственного университета экономики и права.* – 2007. – № 1–2 (1). – С. 30–34.
33. Щедрин Н. В. *Концептуально-теоретические основы правового регулирования и применения мер безопасности: монография* / Николай Владимирович Щедрин. – Красноярск, 2010. – 324 с.
34. Епихин А. Ю. *Обеспечение безопасности личности в системе воздействия на преступность* / А. Ю. Епихин // *Реагирование на преступность: концепции, закон, практика.* – М.: Российская криминологическая ассоциация, 2002. – С. 126–131.
35. Горбачова І. М. *Заходи безпеки у кримінальному праві України (порівняльно-правовий аспект): дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право / Ірина Михайлівна Горбачова.* – Одеса, 2008. – 245 с.
36. Туляков В. О. *Апроксимація у кримінальному законодавстві* / В. О. Туляков // *Актуальні проблеми держави і права: збірник наукових праць.* – Вип. 47. – Одеса, 2009. – С. 7–11.
37. Герасимчук Л. *Деякі аспекти застосування примусових заходів виховного характеру до неповнолітніх* / Л. Герасимчук // *Юридична Україна.* – 2011. – № 10. – С. 77–82.
38. Туляков В. О. *Заходи безпеки у кримінальному праві як засіб протидії організованій злочинності* / В. О. Туляков // *Теоретико-прикладні проблеми протидії організованій злочинності та злочинам терористичної спрямованості: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (8–9 квітня 2005 р.).* – Львів, 2005. – Ч. 1. – С. 47–52.
39. Пономаренко Ю. А. *До питання про заходи безпеки за кримінальним законодавством України* / Ю. А. Пономаренко // *Кримінальний кодекс України: 10 років очікувань: тези доповідей та повідомлень учасників Міжнародного симпозіуму (23–24 вересня 2011 р.).* – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. – С. 332–334.
40. Пономаренко Ю. *Заходи безпеки за кримінальним правом України* / Ю. Пономаренко // *Вісник прокуратури.* – 2011. – № 9 (123). – С. 63–67.
41. Савченко А. В. *Кримінальне законодавство України та федеральне кримінальне законодавство Сполучених Штатів Америки: комплексне порівняльно-правове дослідження: монографія* / Андрій Володимирович Савченко. – К., 2007. – 596 с.
42. *Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України.* – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.

Шпіляревич В.В. Поняття заходів безпеки за кримінальним правом України

Стаття присвячена дослідженню поняття заходів безпеки за кримінальним правом України з урахуванням відповідних теоретичних надбань, сформульованих кримінально-правовою наукою, які тією чи іншою мірою відображають окремі аспекти вивчення зазначених вище заходів. Зокрема, автор констатує, що на сьогодні у юридичній науці проблема визначення поняття кримінально-правових заходів однозначно не вирішена. Більше того, чинний КК України також не оперує цим поняттям. Законодавець тільки підкреслив положення про те, що заходи, які за правовою природою є заходами безпеки, віднесено до різних самостійних інститутів кримінального права («Звільнення від покарання та його відбування», «Інші заходи кримінально-правового характеру», «Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх», «Судимість»). Як висновок, на думку автора, під кримінально-правовими заходами безпеки слід розуміти різновид заходів кримінально-правового характеру, передбачених КК України, які від імені держави за мотивованим рішенням суду застосовуються до особи, що перебуває у «небезпечному стані», з метою запобігання повторному вчиненню нею суспільно небезпечного діяння, яке підпадає під ознаки діяння, передбаченого Особливою частиною КК України.

Ключові слова: кримінальний кодекс, кримінально-правові заходи безпеки, інші заходи кримінально-правового характеру.

Шпіляревич В.В. Меры социальной защиты и уголовно-правовые меры безопасности: взгляд в прошлое и требования настоящего

Статья посвящена исследованию понятия мер безопасности по уголовному праву Украины с учетом соответствующих теоретических достижений, сформулированных уголовно-правовой наукой, в той или иной степени отражают отдельные аспекты изучения указанных выше мероприятий. В частности, автор констатирует, что на сегодня в юридической науке проблема определения понятия уголовно-правовых мер однозначно не решена. Более того, действующий УК Украины также не оперирует этим понятием. Законодатель только подчеркнул положение о том, что меры, которые по правовой природе являются мерами безопасности, отнесены к разным самостоятельным институтам уголовного права («Освобождение от наказания и его отбывания», «Иные меры уголовно-правового характера», «Особенности уголовной ответственности и наказания несовершеннолетних», «Судимость»). Как вывод, по мнению автора, под уголовно-правовыми мерами безопасности следует понимать разновидность мер уголовно-правового характера, предусмотренных УК Украины, которые от имени государства по мотивированному решению суда применяются к лицу, которое находится в «опасном состоянии», с целью предотвращения повторного совершения им общественно опасного деяния, которое подпадает под признаки деяния, предусмотренного Особенной частью УК Украины.

Ключевые слова: уголовный кодекс, уголовно-правовые меры безопасности, иные меры уголовно-правового характера.

Shpilyarevych V.V. The notion of security measures according to Ukrainian criminal law

The article investigates the notion of security measures according to criminal law of Ukraine with considering the relevant theoretical achievements formulated by criminal law doctrine, which represent some aspects of the study of such measures. In particular, the author states that the problem of the definition of security measures is not resolved clearly nowadays. Moreover, the current Criminal Code of Ukraine also does not operate with this concept. The legislator marked the provision that measures which are recognized as security measures by law nature are assigned into different independent institutes of criminal law («Exemption from punishment and its execution», «Other criminal law measures», «Peculiarities of criminal liability and punishment of minors», «Conviction»). In conclusion, the author believes, that under the criminal law security measures we should understand such kind of measures of criminal law, predicted by the Criminal Code of Ukraine, which are applied to a person in «dangerous condition» on behalf of the state by motivated decision of court to prevent commitment of new socially dangerous acts, that corresponds all signs of offense predicted in Special Part of the Criminal Code of Ukraine.

Keywords: criminal code, criminal law security measures, other measures of criminal law.

Гануляк Е.М.

**ДИСПОЗИТИВНІСТЬ ЯК МІЖГАЛУЗЕВА
КАТЕГОРІЯ**

УДК 343.01

Постановка проблеми. В юридичній науці усталеною є думка про те, що для публічних галузей права характерним є застосування імперативного методу правового регулювання, в той час як для приватних галузей переважним є диспозитивний метод. В цьому контексті слід зауважити, що чи в публічних чи в приватних галузях виключно імперативними або виключно диспозитивними нормами неможливо охопити регульовані ними відносини. Імперативність та диспозитивність не повинні бути безальтернативними методами регулювання конкретної галузі: вони повинні знаходитися в ефективному балансі, не бути недостатніми чи надмірними. Сучасне громадянське суспільство поступово відходить від радянсько-комуністичного імперативу, все більше звертаючи увагу на пошук розумного співвідношення імперативності і диспозитивності в різних (як публічних, так і приватних галузях права).

ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТАТЕЙ